

Nr 52.*Utlåtande i anledning av väckt motion angående viss ändring av bestämmelserna om änkepension i lagen om folkpensionering.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 19, vilken behandlats av andra lagutskottet, ha herrar *Skoglund* i Umeå och *Måler* hemställt, att »riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till behovsprövade änkepensioner till änkor vid uppnådda 55 års ålder, även om änkeståndet inträtt tidigare än vid nämnda ålder».

Beträffande de skäl som åberopats till stöd för detta yrkande får utskottet hänvisa till motionen.

Vid 1946 års riksdag antogs efter förslag av Kungl. Maj:t en ny lag om folkpensionering. Denna lag, *lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering*, skall träda i kraft den 1 januari 1948. Följande bestämmelser i lagen äro här av intresse.

I 3 § 4 mom. stadgas, att änka som vid mannens frånfälle fyllt 55 år och varit gift med honom minst fem år äger, såframt hon ej eljest åtnjuter folkpension, rätt till folkpension i form av änkepension. Ingår hon nytt äktenskap upphör rätten till änkepension. — Enligt 4 § 3 mom. utgör änkepension 600 kronor om året. — Folkpension förhöjes å vissa orter med bostadstillägg i enlighet med bestämmelser i 5 §. — I 6 § stadgas, att där kommun så beslutat skall till pensionsberättigad utgå särskilt bostadstillägg i enlighet med grunder som kommunen har att bestämma. — Änkepension och bostadstillägg minskas enligt 7 § med fem tiondelar av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för gift pensionsberättigad 300 kronor och för annan pensionsberättigad 400 kronor. — I 14 § stadgas, att med årsinkomst avses i lagen all den inkomst, för år räknat, som någon skäligen kan antagas komma att under den närmaste tiden åtnjuta. Såsom inkomst räknas dock icke annan folkpensionsförmån är blindtillägg och ej heller understöd som någon på grund av skyldskap eller svägerlag må vara föranledd att utgiva.

Socialvårdskommittén avlämnade i november 1945 ett betänkande med förslag till ny lag om folkpensionering (SOU 1945: 46). Detta betänkande har legat till grund för det av Kungl. Maj:t genom propositionen nr 220 till 1946 års riksdag framlagda förslaget i ämnet.

Beträffande änkepensionen har socialvårdskommittén i betänkandet bland annat anfört följande:

Sedan gammalt har änkornas lott ansetts särskilt svår. I våra dagar torde, sedan förvärvsmöjligheterna för kvinnorna blivit större, förhållandena för änkorna i många fall te sig ljusare än fordom. Emellertid intaga fortfarande dels änkor, som ha att vårda minderåriga barn, samt dels änkor, vilka — utan att vid änkeblivandet eller kortare tid dessförinnan ha ägnat sig åt förvärvsarbete — blivit änkor vid relativt hög ålder, en framträdande plats bland de kategorier, som behöva samhällets hjälp. Man kan vad angår de sistnämnda änkorna icke göra gällande att deras ställning är ungefärligen densamma som ogifta kvinnors i motsvarande ålder, enär änkorna oftast genom äktenskapet kommit att stå vid sidan av förvärvslivet och därför ha särskilt svårt att vid högre ålder erhålla sin bärgning genom arbete. Då det gäller änkor, som ha minderåriga barn i sin vård, sammanhänger hjälpbehovet nära med barnens antal och ålder. Hjälpen till dessa änkor måste därför utformas i intim anslutning till barnbidragslagstiftningen. Man kan till och med tänka sig att barnbidragen bestämmas på sådant sätt att de förslå att täcka försörjningen helt eller delvis även för den person, som har barnen i sin vård. Skulle så ske behövas tydligen icke särskilda åtgärder för att tillförsäkra sådan änka erforderlig samhällelig hjälp av fortlöpande natur. Såsom närmare utvecklas i följande avsnitt har det icke varit möjligt att till behandling inom kommittén upptaga barnbidragslagstiftningen förrän frågan om allmänna barnbidrag blivit löst. Kommittén har därför varit nödsakad att i förevarande avseende inskränka sitt förslag att avse hjälp till kvinnor, vilka vid relativt hög ålder bli änkor. Det är också dessa änkors försörjningsförhållanden, som närmast sammanhånga med folkpensioneringen i övrigt.

Vad först angår den åldersgräns för änkeblivandet som kan vara lämplig kunna uppenbarligen olika meningar råda. Kommittén har i princip ansett en gränsdragning vid 55 år lämplig. I regel torde en icke förut förvärvsarbetande kvinna, som uppnått nämnda ålder, ha svårt att helt försörja sig genom arbete även om hennes kroppskrafter och själsförmögenheter äro utan anmärkning. Skulle åldersgränsen sättas mera avsevärt lägre, kunde man måhända befara att änkorna i vissa fall underlåte att helt utnyttja den försörjningsförmåga, som numera i regel får anses förefintlig hos medelålders kvinnor. Kommittén har övervägt att till förhindrande av att för stor skillnad i försörjningshänseende skulle uppkomma mellan änkor, som vid mannens frånfälle nyss fyllt 55 år, och änkor, som vid nämnda tidpunkt icke fullt uppnått sagda ålder, bestämmelserna om änkepensioneringen skulle utformas så att två tredjedelar av normal änkepension skulle utgå till kvinna, som vid mannens frånfälle fyllt 54 men ej 55 år, och en tredjedel av normal änkepension till kvinna, som vid mannens frånfälle fyllt 53 men ej 54 år. Med hänsyn till önskvärdheten av att lagstiftningen ej skall bli för komplicerad och till att änkepensionerna vid en sådan anordning relativt ofta bleve för små för att vara effektiva har förslaget utformats utan någon dylik utjämningsanordning.

Socialvårdskommittén har vidare i sitt betänkande framhållit, att kommittén vid utformningen av änkepensioneringen ansett sig böra iakttaga viss varsamhet och förutsatt att erfarenheten finge utvisa huruvida och i vilka avseenden behov av förbättringar föreläge.

Enligt socialvårdskommitténs förslag skulle änkepension utgå endast om äktenskapet varat minst tio år.

I ett över socialvårdskommitténs betänkande avgivet yttrande har länsstyrelsen i Västerbottens län föreslagit att även änka, som vid mannens frånfälle ej fyllt 55 år, skulle efter fyllda 55 år kunna tillerkännas änkepension.

I propositionen nr 220 vid 1946 års riksdag föreslogs, att i fråga om kravet på viss tids äktenskap för att rätt till änkepension skulle inträda fem års äktenskap skulle vara tillfyllest.

I ett i januari 1946 avlämnat betänkande (SOU 1946: 5) har 1941 års befolkningsutredning föreslagit införandet av allmänna barnbidrag att utgå med 200 kronor om året till alla barn under en viss ålder. Genom proposition nr 220 till årets riksdag har Kungl. Maj:t framlagt ett förslag till lag om allmänna barnbidrag. Enligt detta förslag till lag om allmänna barnbidrag skall för varje här i riket bosatt barn utgå allmänt barnbidrag med 260 kronor om året.

På grundval av ett av socialvårdskommittén avgivet betänkande (SOU 1947: 21) har Kungl. Maj:t i proposition nr 288 till årets riksdag framlagt förslag till bl. a. lagar om särskilda barnbidrag samt om bidrag till änkor och änklingar med barn. Enligt den föreslagna lagen om särskilda barnbidrag skall till bl. a. änkors barn utgå barnbidrag med 250 kronor om året. Förslaget till lag om bidrag till änkor och änklingar med barn innehåller, att om änka eller änking har barn under sin vårdnad i äktenskapet med den avlidne maken eller annat barn, vilket vid makens död stadigvarande vistades i makarnas hem, och barnet icke fyllt tio år, äger vårdnadshavaren under viss förutsättning av allmänna medel erhålla bidrag. Detta bidrag utgår med belopp motsvarande änkepension och bostadstillägg enligt lagen om folkpensionering.

I propositionen nr 288 har föredragande departementschefen, statsrådet Möller, beträffande den föreslagna lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn bland annat anfört följande:

Pensionsstyrelsen har ansett det lämpligt, att i lagen om bidrag till änklingar och änkor med barn intages stadgande om att bidraget skall anses som folkpension. Vad styrelsen anfört till stöd härför synes mig emellertid icke vara tillräcklig anledning till en sådan åtgärd. Jag vill i detta sammanhang vidare anmärka, att den föreslagna bidragsformen enligt min mening bör betraktas endast som ett provisorium. Liksom änkepensioneringen enligt folkpensioneringslagen synes den böra bli föremål för översyn i samband med ett mera fullständigt klarläggande av vilka stödformer som äro lämpliga i sådana fall, då en familjs ekonomiska läge helt förändras genom försörjarens frånfälle.

Utskottet. Enligt 1946 års lag om folkpensionering äger änka, som vid mannens frånfälle fyllt 55 år och varit gift med honom minst fem år, rätt till folk-

pension i form av änkepension. Bestämmelsen om att änkan vid mannens frånfälle skall ha fyllt 55 år för att få änkepension leder till resultat, som ur rättvisesynpunkt synas stötande. En änka, vars man avlidit sedan hon fyllt 55 år, får genast änkepension, under det att en annan änka, vars man avlidit strax innan hon fyllt 55 år, aldrig får änkepension. Den fråga som här berörts är emellertid svår att lösa. Kvinnor, som blivit änkor vid relativt hög ålder, ha ansetts intaga en framträdande plats bland de kategorier, som behöva samhällets hjälp. Anledningen härtill är, såsom socialvårdskommittén framhållit, att änkor ofta genom äktenskapet kommit att stå vid sidan av förvärvslivet och därför ha särskilt svårt att vid högre ålder erhålla sin bärning genom arbete. Beträffande kvinnor, som bliva änkor vid relativt unga år och icke ha barn, äro förhållandena annorlunda. De torde ha ungefär lika stora möjligheter som andra ensamstående kvinnor utan barn att försörja sig genom eget arbete. Änkor, som ha barn, befinna sig i detta hänseende i ett sämre läge.

Det torde icke vara möjligt att ändra bestämmelserna om änkepension så, att änkepension kommer att utgå till varje änka, som fyllt 55 år, även om hon blivit änka vid unga år. En så konstruerad änkepension skulle innebära en orättvisa mot andra ensamstående kvinnor. Anspråk från deras sida på motsvarande förmåner skulle under sådana omständigheter icke kunna anses oberättigade.

Vill man icke införa en allmän — låt vara behovsprövad — folkpension för alla ensamstående kvinnor som fyllt 55 år, så måste en utsträckning av rätten till änkepension på något sätt begränsas. Hur denna gränsdragning än sker torde det alltid finnas grupper, som anse sig missgynnade. Motionärerna framhålla särskilt de svårigheter som möta en änka med barn men avse icke att begränsa en utsträckning av änkepensionen till dessa fall. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att svårigheterna för änkor med barn i viss utsträckning beaktats i den föreslagna lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn.

Enligt utskottets mening är emellertid en översyn av folkpensioneringslagens bestämmelser om änkepension påkallad. Denna översyn torde medföra, att rätten till änkepension vidgas. Det är av ovan anförda skäl av vikt, att utvidgningen av rätten till änkepension företages med en viss varsamhet. Om möjligt bör gränsdragningen mellan sådana änkor som skola få rätt till änkepension och sådana änkor som icke kunna få sådan rätt göras mjukare än som skett i 1946 års lag om folkpensionering.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en översyn av bestämmelserna om änkepension i lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering samt för riks-

dagen framlägga det förslag, vartill en sådan översyn kan föranleda.

Stockholm den 1 juli 1947.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Holmbäck, Forslund, Löfvander, Hage, Björkman, Nils Elowsson och Carl Eric Ericsson*;

från andra kammaren: herrar Olovson i Västerås, Hellbacken, Ryberg, Holm*, Håstad, fru Johansson, herrar Larsson i Östersund och Jacobsson i Igelsbo.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
